

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Enerji güvenliği politika yapıcı aktörler

Energy security policy-making actors

Fatih Barış Altunyuva

Dr., Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi (Unvan Birim Müdürü), Türkiye, e-mail: e-mail: fatihaltunyuva@gmail.com

Öz

Enerjide dışa bağımlılıktan kurtulma, enerji kaynaklarının ve menşelerinin çeşitlendirilmesi ve yaygın kullanılan enerji ikmal hatlarının güvenliğinin sağlanması; ülkelerin siyaseti, ekonomisi ve ulusal güvenliği kapsamında özellikle enerjinin günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olması ile daha büyük önem arz etmeye başlamıştır. Bu kapsamda, enerji güvenliği kavramı; önemine binaen gerek medyada gerekse de akademik yayınlarda sıklıkla kullanılan ve kendisine atf yapılan bir terim haline almıştır. Özellikle 1973-74, 1979-1980 ve 1989-1990 yıllarında yaşanan petrol kesintisi ve varil fiyatlarının yükselişi neticesinde gelişen Petrol Krizleri ile 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ardından yaşanan Enerji Krizi ile enerji güvenliği gündemin üst sıralarında değerlendirilmekte ve tartışılmaktadır.

Medya genel bir kanı olarak; yasama, yürütme ve yargının ardından bir kuvvet olarak görülse de çalışma kapsamında mülakatlar ile ulaşılan sonuçlarda enerji güvenliği gibi önemli bir alandaki politika yapım ve belirleme süreçlerinde birincil bir aktör olarak yeri incelenmiş ve paylaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Enerji, Enerji güvenliği, Politika yapıcı aktörler, Medya.

Citation/Atf: ALTUNYUVA, F.B. (2023). Enerji güvenliği politika yapıcı aktörler. *Journal of Awareness*. 8(1): 19-23, DOI: 10.26809/joa.1986

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Fatih Barış Altunyuva
E-mail: fatihaltunyuva@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

Getting rid of foreign dependency in energy, diversifying energy sources and their origins, and ensuring the security of widely used energy supply lines; Within the scope of the politics, economy and national security of the countries, it has started to become more important, especially with the energy being an indispensable part of our daily lives. In this context, the concept of energy security; Due to its importance, it has become a term that is frequently used and referred to both in the media and in academic publications. Especially with the Oil Crises that developed as a result of the oil cut and the rise in barrel prices in 1973-74, 1979-1980 and 1989-1990, and the Energy Crisis after the Russian invasion of Ukraine in 2022, energy security is considered and discussed at the top of the agenda.

As a general opinion of the media; Although it is seen as a force after the legislature, the executive and the judiciary, its place as a primary actor in the policy making and determination processes in an important field such as energy security has been examined and shared in the results obtained through the interviews within the scope of the study.

Keywords: Turkey, Energy, Energy security, Policy-making actors, Media.

1. GİRİŞ

Enerji güvenliğinin sağlanması gibi çok boyutlu ve kompleks bir konunun yönetiminde politikaların belirlenmesi için gerekli uzmanlığın sadece tek bir aktörde bulunamayacak olması gerçeğinden hareketle, çalışmada; sürece müdahil olması gereken tüm aktörlerin tespiti, medya gibi önemi göz ardı edilemeyecek bir gayri resmi aktörün önemi dikkate alınarak tüm politika yapıcı ve belirleyici aktörler özellikle medyanın rolüne odaklanılarak incelenmiştir.

Genel olarak enerji güvenliği kavramı irdelenirken üç noktadan yaklaşmıştır. Bu yaklaşımlardan birincisi fiziksel yaklaşımdır ve tüketime konu olan enerji kaynaklarını kastetmektedir. İkincisi ise ekonomik yaklaşımdır ve arz ve talep arasındaki denge ve piyasada bu kaynaklar için oluşan fiyatların söz konusu olduğu yaklaşımdır. Son olarak üçüncü yaklaşım ise siyasidir. Bu yaklaşımda enerji artık güç devşirmek için bir kaldıraç haline gelmiştir ve enerjinin devletler tarafından siyasi bir araç olarak kullanılmasının örnekleri de görülmektedir. Hatta Felix Citua bu tartışmayı daha da ileri götürmüş, “bütünsel güvenlik” (total security) yaklaşımını öne sürmüş ve bu yaklaşım kapsamında enerjinin her şeyi etkilediğini ve ilgilendirdiğini, her konunun

da enerjii etkilediğini ve ilgilendirdiğini belirtmiştir. Bu kapsamda, enerji güvenliği tüm enerji kaynaklarının (petrol, doğal gaz, vb.) ve tüm enerji sistemlerinin (boru hattı, iletim sistemleri, dağıtım sistemleri, konutlarda bulunan elektrikli aletler) nerede olursa olsun (Kutuplar, Ankara, vb.), her seviyede korunmasını öngörmektedir. Bu geniş kapsamlı enerji güvenliği anlayışında, kaynakların tükenmesinden küresel ısınmaya, terörizmden doğal afetlere, salgınlara kadar hane tüketimleri dâhil olmak üzere her şey güvenleştirilmiştir. (Sovacool, 2011:2).

Tüm bunların ve ilgili literatürün ışığı altında denilebilir ki enerji güvenliği kavramı bazı araştırmacılar tarafından siyasi bir araç olarak kabul edilirken bazı araştırmacılar kavramın askeri, bazı araştırmacılar ise ekonomik bir araç olduğunu düşünmektedirler. Her ne kadar bu konuda birçok farklı düşünce bulunsu da enerji güvenliği kavramının, birey, devlet ve küresel sistem ölçeğinde, siyasi, sosyal ve ekonomik hayatın çok önemli bir itici gücü olduğu yadsınamaz.

Geçen yüzyılın son çeyreğinden itibaren enerjinin tarihte daha önce hiç olmadığı kadar önem kazanması, artan refah ve konfor ihtiyacına paralel olarak dünya genelinde enerji tüketimlerinin katlanarak büyümesi, enerji güvenliği kavramını

ön plana çıkarmış ve bu kapsamda enerji güvenliği devletlerin ulusal güvenliğinin bir parçası haline gelmiştir.

Enerji güvenliğinin oldukça odaklanılan ve tartışılan bir konu haline gelmesinin temel nedenleri; modern dünyada enerji kullanımının hızlı artışı ve enerjiye bağımlılık, yüksek enerji fiyatları, talebin belirli kaynaklara yönelmesi ve bunun getirdiği rekabet ortamı, kıt kaynakların yarattığı endişeler, sosyal ve politik etkenlerin yarattığı geleceğe dair kaygılar ve iklim değişikliğidir. Bu kapsamda, enerji güvenliği, jeo-politik, ekonomik, sosyo-politik ve çevresel alanların ötesine geçmektedir. (Sovacool, 2011: 7472-7479).

Medya gibi önemi tartışılmaz bir aktörün etkisinin konu enerji güvenliği gibi başat bir başlık olması durumunda rolünü inceleyen bu araştırma nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda belgesel tarama (dokümantasyon) ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde Türkiye'nin enerji politikalarını yapan ve belirleyen aktörlerin kimler olduğunun saptanması ile çok boyutlu enerji güvenliği politikalarının oluşmasında rol oynayan söz konusu aktörlerin çoklu yapısı tartışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ile veri toplanmıştır. Görüşmelere katılacak kişilerin seçimi, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden, kartopu örnekleme ile belirlenmiştir. Spesifik bir konuda belli bilgi, birikim ve tecrübe sahibi olması gereken kişilere ulaşabilmek için bu özellikleri haiz ilk görüşme yapılan kişiye bir sonraki görüşmenin kimin ile yapılabileceğinin sorulması ve ardından bunun zincirleme biçimde devam ettirilmesi yöntemi ile çalışılmıştır. Enerji güvenliği gibi spesifik bir konuda Türkiye'de bilgi, birikim ve tecrübe sahibi kişilerin sınırlı olması nedeniyle görüşme yapılan kişiler sınırlı sayıda kalmıştır. Çalışmaya katılan ilgili kişilerin gizliliğinin korunması için isimleri saklı tutulmuştur.

2. BULGULAR

Enerji güvenliği politikalarının yapım ve belirlenmesinde rolü olan aktörlerin kimler olduğu oldukça önem taşıyan bir konudur. Tespit edilen aktörlerin sınıflandırılması kapsamında ilgili çalışmalar incelendiğinde; Birkland, önemli, anlam ifade eden ve fark yaratmış kurum ve kuruluşla-

ra bakılması gerektiğini savunmakta ve aktörleri ikili bir düzlemde ele almaktadır:

“Politika yapımına katılanlar, resmî ve gayri resmî aktörler olmak üzere iki ana kategoride toplanabilirler. Resmî aktörler politika yapımına katılırlar; çünkü bu, Anayasa ya da kanunlar tarafından kendilerinin bir sorumluluğu olarak tanımlanmıştır ve bu yüzden de politikaları belirleme ve uygulama gücünü de ellerinde bulundurlar. Anayasa’da açık biçimde zikredildikleri için yasama, yürütme ve yargı kurumları resmî aktörlerdir. Gayri resmî aktörler ise, açıkça tanımlanmış herhangi bir yasal yetkeye (ya da göreve) sahip olmadığı hâlde politika yapımı sürecinde rol oynayan aktörlerdir. Gayri resmî aktörler olarak tanımlanması, bunların resmî olanlardan daha az önemli olduğu ya da rollerinin yok sayılacağı anlamına gelmez. (...) Nitekim çıkar grupları, kanun onları zorladığı için değil, politikayla ilgili arzularını kolektif biçimde ifade etmenin pek çok insan için etkin bir yol olmasından dolayı sürece katılmaktadırlar. Diğer bir gayri resmî aktör de medyadır.” (Birkland, 2001:93).

Birkland'in yukarıda zikredilen sınıflaması gayet yaygın ve kabul görmüş basit ama geçerli bir tasnif olmakla birlikte, çalışmada alanında uzman kişiler ile yapılan görüşmelerin sonuçları göstermektedir ki Türkiye’de enerji güvenliği politikalarının belirlenmesi ve yapılmasında yer alan aktörler; resmi ve gayri resmi aktörleri de içeren yurt içi aktörler ve küreselleşmenin etkisi ile yurt dışı aktörler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Türkiye'nin çok boyutlu enerji güvenliği politikalarının yapıcılarını tespit edilirken görüşmeler neticesinde aktörler yurt içi ve yurt dışı aktörler olmak üzere öncelikle iki gruba ayrılmıştır. Yurt içi aktörler kendi içerisinde siyasi iktidar, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB), diğer bakanlıklar, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), ETKB bağlı ve ilgili kuruluşlar, özel sektör, yargı, medya, çevreci örgütler, diğer sivil toplum kuruluşları olarak tespit edilmiştir. Bu gruplar içerisinde tüm katılımcılar tarafından üzerinde mutabık kalınan husus, siyasi iktidarın, en önemli rol belirleyici olduğudur.

Yasama ve yürütme; kanun ve yönetmelik gibi hukuki mevzuat çerçevesinde yasal bağlayıcılığı olan enstrümanlarla enerji güvenliği politikala-

rında en etkili aktör olarak gözükmektedir. Bu yapıda en büyük görev Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına verilmiştir. 1980'lerde dünyada başlayan ve enerji, özellikle elektrik sektörünün serbestleşmesi ve özelleşmesi sürecinde devletin bu sektördeki tekelinin kırılması ve devletin enerji sektöründeki payının düşürülmesi yaklaşımı Türkiye'de 1980'lerin ikinci yarısından itibaren (YİD Kanunu vb.) hayata geçmeye başlamış ve 2001 yılında köklü sistem değişikliğiyle yaygınlık kazanmıştır. Buna rağmen enerji güvenliği kavramının dar bir bakış açısıyla sadece piyasanın doğru işlemesine ve pazar sistematığıne indirgenmesi doğru bir yaklaşım değildir. Türkiye'de olduğu gibi pek çok coğrafyada ülkenin enerji arz güvenliği mücbir sebep sayılmakta ve enerji güvenliği kavramı daha geniş bir boyutta ele alınmaktadır.

Çalışmada gerçekleştirilen mülakatlarda, Türkiye'nin enerji güvenliği politikalarının yapılması ve belirlenmesi sürecinde en önemli aktör olan siyasi iradenin ardından, tartışmasız biçimde en önemli aktör olarak ETKB zikredilmiştir.

Yurt içi aktörlere bakıldığında vurgulanan diğer önemli rol belirleyiciler; çevreci örgütler, diğer sivil toplum kuruluşları (STK) ve medyadır.

Mülakatlar kapsamında, çevreci örgütler her ne kadar enerji güvenliği politikalarının yapım ve belirlenmesinde fazla rolü ve etkisi olan bir aktör olarak değerlendirilmese de politikaların belirlenmesi sürecinde örgütlerden gelecek olası tepkilerin neler olacağı düşüncesi mevcuttur. Dikkat edilmesi gereken nokta burada kastedilenin yalnızca aktivistlerin değil çevre konusunda hassas tüm kuruluşların varlığıdır. İş dünyası örgütleri dâhil diğer STK'lar da işte bu noktada önem kazanmaktadır. Bu kuruluşların tarafsızlıklarının tartışılabilir olması, yapılan görüşmelerde STK'ların ayrı birer rol belirleyici olarak tanımlanması düşüncesinden uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Medya genel bir kanı olarak; yasama, yürütme ve yargının ardından bir kuvvet olarak görülse de çalışma kapsamında mülakatlar ile ulaşılan sonuçlarda birincil bir aktör olarak tanımlanmamıştır.

Basın-yayın kuruluşlarının ve medyanın enerji

güvenliği politikalarının belirlenmesinde, taraflar arasında iletişimin kurulmasında ve bilgi akışı sağlanmasında özellikle bilinç oluşturma ve algı yönetimi açısından fevkalade önemli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Yapılan görüşmelerde Türkiye'de medyanın tarafsızlığının da tartışılan bir konu olması nedeniyle medyanın çok önemli bir rol belirleyici aktör olarak tanımlanmasının güç olacağı ifade edilmiştir. Aynı şekilde yönlendiricilik ve fikri takip açısından fevkalade öneme karşılık medyanın tarafsızlığının da Türkiye'de çokça tartışılması medyanın çok önemli bir rol belirleyici aktör olarak tanımlanmasını güç kılmaktadır.

Yurt dışı aktörler başlığında ise uluslararası petrol ve doğal gaz projeleri ve bu projelerdeki ortaklıklar, Türkiye'nin enerji ithalatında bulunduğu menşe ülkeler (Rusya, Azerbaycan, İran vb.) ve bu kapsamda muhatap olunan yabancı firmalar (Gazprom, Socar, NIOC) ikincil öneme sahip olan rol belirleyici aktörler olarak belirtilmiştir. Yurt dışı aktörler kapsamında ayrıca Avrupa Birliği, NATO, G-20 ve iklim zirvelerinde hükümetler üstü veya hükümetler arası alınan kararların da enerji güvenliği politikalarının belirlenmesinde önemli bir rolü bulunduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin enerji güvenliği kapsamındaki sorunları bölgesel ve/veya küresel enerji sorunları ile örtüştüğü sürece yurt dışı (uluslararası) aktörlerin bu politikaların şekillenmesinde etkili olmaya devam edeceği hususu katılımcılar tarafından ayrıca beyan edilmiştir.

3. SONUÇ

Enerji güvenliğinin çok boyutlu ve karmaşık yapısı göz önünde bulundurulduğunda, bu seviyede teknik bilgi ve becerinin tek bir elde toplanmasının mümkün olmadığı günümüz dünyasında, enerji güvenliğinin sağlanmasına yönelik konuların yönetiminde de hiçbir aktörün tek başına gerekli tüm bilgi ve birikime sahip olması beklenemez.

Enerji güvenliği politikalarının oluşturulması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde, resmi aktörlerden, bireylerden sivil toplum kuruluşlarına, özel sektör temsilcilerinden çıkar gruplarına, akademik dünyadan uluslararası örgütlere ve medyaya kadar birçok aktörün rol

alması gerektiği aşikârdır.

Enerji güvenliğinin sağlanması gibi çok boyutlu ve kompleks bir konunun yönetiminde medya gibi önemi göz ardı edilemeyecek bir gayri resmi aktör politika yapıcı ve belirleyici bir aktör olarak nasıl ortaya çıkmakta, rolü ne olmakta ve diğer aktörler ile aralarındaki çok yönlü ilişki nasıl şekillendiği genel hatlarıyla yukarıda paylaşılmıştır. Bulgular kapsamında medya her ne kadar bir aktör olarak zikredilmiş olsa da medyanın enerji güvenliği politikalarının yapımı ve belirlenmesi üzerinde etkisinin çok alt düzeyde görüldüğü ifade edilmiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere özellikle tarafsızlık ve tutarsızlık gibi temel başlıklar buna gerekçe gösterilse de medya gibi önemi tartışılmaz bir aktörün bu geri bildirimleri göz önünde bulundurarak insanlara sağlıklı ve tutarlı bilgi aksettirilmesi kapsamındaki temel görevini yerine getirebilmesi için özellikle kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve etik kurallar kapsamında derinleşmesine devam etmesi gerektiği önem arz etmektedir.

Birkland'ın da ifade ettiği üzere, "Medyanın politika yapımında garanti edilmiş bir rolü yoktur; fakat medya olmasaydı, demokrasimiz kötürüm olurdu." (Birkland, 2001:93).

KAYNAKÇA

- BIRKLAND, T. A. (2001). *An Introduction to Policy Process: Theories, Concepts and Models of Public Policy Making*. New York: M. E. Sharpe Inc.
- BLAZEV, A. S. (2015). *Energy Security for the 21st Century*. USA: Fairmont Press.
- CIUTĂ, F. (2010). Conceptual Notes on Energy Security: Total or Banal Security. *Security Dialogue*. 41(2).
- DANNREUTHER, R. (2017). *Energy Security*. Malden, ABD: Polity Press.
- NYE, J. (1982). Energy and Security in the 1980's. *World Politics*, 35 (1).
- SOVACOOOL, B.K. (2010). *The Routledge Handbook of Energy Security*. London: Routledge.
- SOVACOOOL, B.K. (2011). Evaluating Energy Security in the Asia Pacific: Towards a more comprehensive approach. *Energy Policy*, 39.

YERGIN, D. (1995). *Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

YERGIN, D. (2011). *The Quest*. New York: The Penguin Press.